

Maragall, intel·lectual

Visat núm. 2
(octubre 2006)
per Ignasi Moreta

Si definim l'intel·lectual —d'acord amb el model de Zola en l'*affaire Dreyfus*— com aquell personatge que aprofita el prestigi aconseguit en un àmbit determinat per influir en la vida col·lectiva, haurem de convenir fàcilment que la figura de Maragall s'ajusta perfectament al concepte.

El 6 de gener de 1898, Zola publica una «Lettre à la France» en què li diu: «Je t'en conjure, France, sois encore la grande France, reviens à toi, retrouve-toi». Exactament sis mesos més tard —el 6 de juliol de 1898—, Maragall adreçarà en vers la seva carta particular a Espanya, en què li dirà: «Espanya, Espanya, retorna en tu, / arrenca el plor de mare!». Aquest «retorna en tu» adreçat a Espanya, no es pot llegir com un eco del «reviens à toi» de Zola adreçat a França? No és la mateixa actitud de fons la que anima les dues lletres dirigides a la pàtria? Zola i Maragall s'enfronten al discurs de la defensa de la pàtria, del seu honor, de la seva raó d'Estat. Tots dos la volen desvetllar en favor de la veritat i de la justícia. Tots dos són intel·lectuals: fan servir el prestigi que els donen els seus èxits literaris per tractar d'incidir en la vida pública.

L'intel·lectual modern és una figura que es mou entre dues tensions: la que el duu a defensar la seva intimitat i independència, i la que el porta a interactuar amb els seus conciutadans. També en això, la figura de Maragall resulta modèlica. D'una banda, és evident la integració de Maragall en els circuits intel·lectuals del seu temps. Eugeni d'Ors i Josep Carner en van deixar testimonis claríssims. Ors, encara en vida de Maragall, va escriure en la «Glosa» del 9 de juny de 1906: «Ja és cosa sabuda entre nosaltres: sempre que uns quants s'ajunten per a donar carn de realitat a un propòsit —i Déu sap si se n'ajunten, cada dia, de catalans per a donar carn de realitat a propòsits!...— se procuren o bé proven de procurar-se aquest mot d'encoratjament: "Comptem ab en Maragall!"».

Carner, en el pròleg d'un volum de les *Obres completes* publicat el 1935, escrivia: «Tothom demanava a Joan Maragall en aquella primavera catalana que ell informalment presidia, un estil de benedicció. Tothom: aquells que més prometien i aquells altres que semblaven fets per decebre tot seguit; els de les primeries i fins els de les escorrialles; els estranys aprenents de bohemí i els savis acadèmicament ben acasats; les colles virolades de patriotes; les dames piadoses, els darrers anarquistes; els hierofants dels Jocs Florals; els nòmades i claustròfobs que així i tot es reduïen de grat a la pau de la seva caseta de Sant Gervasi; els nihilistes, potser enyorívols (sense llur sabuda) del confessionari; els joves que duïen sota el braç una enorme literatura sobre aquell nou miracle que era llur joventut; els pàl·lids somiadors i els nobles malcontents i els enamorats de perfeccions encara invisibles. A tots féu algun bé i curà d'emparar amb més pura dignitat, amb reconforts hospitalaris, distribuïts i rebuts amb una mena d'emoció religiosa. Car Maragall beneïa les coses que eren, o que es delien per ésser, en nom de ço que hauria calgut que les coses fossin en la puresa universal perduda».

Aquests dos textos testimonien el lloc central que Maragall ocupava en projectes culturals individuals i col·lectius, així com en empreses de caràcter cívic o patriòtic. No calia que Maragall ho fes tot, però sí que es «comptés» amb la seva «benedicció». Tot i això, l'actuació de Maragall, fins i tot la de caràcter més polític, és força solitària. La seva rotunda negativa a participar en candidatures polítiques (Pijoan i Cambó van deixar testimonis eloqüents de la insistència de la Lliga sobre Maragall i de la fermesa d'aquest a l'hora de rebutjar qualsevol mena de participació en política activa) revela, no solament el desig d'independència intel·lectual, sinó també la poca disposició a implicar-se amb protagonisme en tasques col·lectives de caràcter polític.

D'altra banda, a part del voluntari allunyament de Maragall de l'exercici de la política activa, cal esmentar també la manca de recepció que els pronunciaments del poeta tenien entre els seus coetanis, i que explica el to profètic d'alguns dels seus darrers articles i les expressions angoixoses que apareixen en algunes cartes d'aquells darrers anys. Una explicació possible és la que culpabilitza d'aquest fet —la feble recepció dels pronunciaments de Maragall— els coetanis mateixos, mancats de prou intel·ligència per adonar-se que el millor que podien fer era posar-se al costat de Maragall. Aquesta explicació es pot recolzar en el fet que si Catalunya no és, encara avui, un país normal, encara ho era menys fa cent anys, quan pràcticament tot estava per fer. I s'hi pot afegir la consideració de l'enveja com el pecat capital nacional, un pecat que impediria reconèixer els valors fermes del moment i fer-los costat; o que portaria a reconèixer aquests valors, però donant-los una aurèola de sacralitat que facilités l'«assassinat del pare» (podria ser l'actitud d'Ors amb relació a Maragall, a qui dóna el tractament de *mestre* precisament per distanciar-lo de la seva generació). Però no tot és culpa dels coetanis, ja que l'actitud de Maragall mateix també l'aparta voluntàriament dels moviments col·lectius. Maragall considera sagrada la seva independència i la seva llibertat, abomina de l'esperit gregari, té una gran fe en els homes forts, solitaris, lliures..., en els herois dels quals li parlen Nietzsche, Carlyle i Ibsen.

Molts dels que van conèixer Maragall van destacar que, malgrat la gran afabilitat en el tracte, l'escriptor era molt gelós de la seva intimitat: poques persones podien arribar a penetrar-hi. L'epistolari n'és una prova claríssima: intimitat de debò n'hi ha amb molt pocs corresponents; amb la majoria hi ha una actitud de mestratge o d'amistat intel·lectual —o totes dues coses alhora—, però no intimitat. Les expressions d'afecte que podem trobar a les cartes adreçades, per exemple, a Pijoan o a Unamuno, acusen malgrat tot una fèrria reserva del seu autèntic món íntim. Maragall era, en certa mesura, volgudament impenetrable. Però aquesta contradicció entre el caràcter públic de la seva actuació civicocultural i la impenetrabilitat i independència en els mateixos camps, fa de Maragall un bon exemple —i, per què no?, un bon model— del que és un intel·lectual: un ésser solitari en la creació, i públic —amb reserves— en l'acció.